

وظایف منتظران در عصر غیبت از دیدگاه رهبری

استاد راهنما: منیژه سالاری-نویسندگان: عفت امیریان، فاطمه بنایی، سکینه کتولی^۱

چکیده

این مقاله با هدف شناسایی وظایف منتظران در عصر غیبت از دیدگاه امام و رهبری تنظیم و در آن تلاش گردیده تا به این سوال پاسخ داده شود که از دیدگاه امام و رهبری منتظران در عصر غیبت چه وظایفی دارند؟ تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش به کار رفته کتابخانه بوده است. ابزار به کار رفته در جهت جمع‌آوری داده‌ها فیش و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است. از مهم‌ترین نتایج این مطالعه می‌توان اشاره نمود وظیفه ما در زمان غیبت مانند وظیفه در زمان حضور امام معصوم (علیه‌السلام) است. گرچه آن حضرت از نظر ما غایب است، اما به ما اشراف و آگاهی دارد و بر اعمال و رفتار ما ناظر است. بنابراین تمام وظایفی که قرآن مجید و پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) برای یک فرد مسلمان تعیین و بیان فرموده‌اند در زمان غیبت نیز متوجه ماست که همه این وظایف را می‌توان در یک جمله خلاصه کرد و گفت بزرگ‌ترین وظیفه شیعیان در عصر غیبت انتظار فرج است؛ اما با عنایت به این‌که انتظار فرج یک شعار نیست، بلکه یک فرهنگ است و مجموعه‌ای از وظایف و تکالیف است که باید عملی شود تا یک فرد، منتظر حقیقی مولا و امام خود باشد. در این تحقیق سعی شد وظایف یک منتظر برای زمینه‌سازی ظهور امام زمان (عج) از دیدگاه امام و رهبری بررسی شود. طبق این دیدگاه منتظر به این معنا نیست که دست روی دست گذاشتن که خود حضرت ظهور کند یا اینکه اینقد جامعه را فساد بگیرد تا ظهور فراهم شود. زیرا بعضی‌ها این‌گونه باورند که ما در برابر ظهور حضرت نقش و وظیفه‌ای نداریم و فقط دعا کردن را کافی می‌دانند. در حالی که این دو بزرگوار این دیدگاه‌ها را رد می‌کنند و تاکید دارند که از وظایف منتظران خود سازی، پاک سازی جامعه، آماده کردن خود و جامعه، تشکیل حکومت و... می‌باشد.

کلید واژه: انتظار، ظهور، غیبت، منتظران

^۱. مدرسه علمیه خاتم الاوصیاء (عج) فاضل آباد-استان گلستان

مقدمه

عقیده درباره حضرت امام مهدی (ع) در اسلام این است که همه ی فرقه های اسلامی چه شیعه و چه سنی متفق هستند که در پایان دوره ی جهان دوره ای وجود خواهد داشت که در آن یک حکومت الهی کامل و جامع با سیطره بر شرق و غرب عالم، به عنوان حکومت مهدوی تشکیل خواهد شد. و در این دوران احکام اسلامی به طور کامل و جامع اجرا خواهد شد. یعنی به دست حضرت امام مهدی (ع) در جهان انقلابی اتفاق می افتاد که جهان را از عدالت و امنیت پر خواهد کرد. ولی این انقلاب بزرگ جهانی همانند سایر انقلاب ها مقدمات اسباب زمینه های را می طلبد. درباره انقلاب جهانی مهدوی بعضی ها بر این باورند که قیام جهانی مهدوی یک امر غیر اختیاری یعنی در اختیار مردم نیست هرگاه اراده خداوند تعلق بگیرد آن حضرت ظهور کند و جهانی که از ظلم و فساد پر است را اصلاح می کند؛ لهذا هیچ زمینه ای نمی خواهد یعنی باورها و اعمال است در قیام جهانی مهدوی نقشی ندارد و برخی درباره ی زمینه سازی قیام جهانی مهدوی باور مثبتی دارند که قائلند که باورها و اعمال مردم در این قیام بزرگ جهانی نقش مهمی دارند و بدون زمینه سازی امام قیام نمی کند تا مردم زمینه و مقدمات قیام را فراهم و آماده نکنند. در اهمیت این موضوع می توان گفت بحث وظایف منتظران برای زمینه سازی جهت قیام جهانی مهدوی یک موضوع مهمی دینی برگرفته از اندیشه مهدویت و تحقق بخش آرمانهای متعالی آن است. در دوران حکومت جهانی حضرت امام مهدی (ع) بزرگترین آرمان های بشریت همچون عدالت و امنیت، نیازهای فطری انسان مثل توحید پرستی و وعده های الهی مانند حاکمیت اسلام و قرآن تحقق خواهد نمود. همه ی فرقه های اسلامی چه شیعه و چه سنی متفق هستند روز کاری خواهد رسید که در آن زمان یک حکومت الهی کامل و جامع با سیطره بر شرق و غرب عالم به عنوان حکومت مهدوی تشکیل خواهد شد و در این دوران احکام اسلامی به طور کامل اجرا خواهد شد. یعنی به امنیت بر خواهد کرد. دست حضرت امام مهدی (ع) در جهان انقلابی اتفاق می افتد که جهان را از عدالت و ولی این انقلاب بزرگ جهانی همانند سایر انقلاب ها مقدمات، اسباب زمینه های را می طلبد. اگرچه برخی معتقد هستند که قیام جهانی زمینه نمی خواهد هر وقت اراده

خدا تعلق می گیرد مثل قیامت امام قیام می کند و دنیا را از عدل و انصاف پر خواهد کرد در اندیشه مقام معظم رهبری قیام جهانی امام مهدی (عج) آمادگی و زمینه می خواهد بدون زمینه این قیام جهانی اتفاق نمی افتاد فرد منتظر و جامعه منتظر بستر و زمینه برای قیام امام زمان (عج) فراهم کنند و آمادگی پذیرش حجت خدا؛ یعنی آمادگی فرد و اجتماعی روحی و فکری، سیاسی و اقتصادی داشته باشند. بحث منجی از دیرباز از دغدغه های اصلی بشر بوده است و بحث های فراوانی پیرامون آن در ادیان و مذاهب مختلف بیان شده است. در دین مبین اسلام نیز با توجه به اهمیت بحث از همان ابتدا بحث ظهور مطرح شده و در این راستا روایات فراوانی ذکر شده است، که علمای اسلام نیز این روایات را جمع و دسته بندی نموده اند که از جمله این مسائل بحث مؤلفه های اخلاقی برای منتظران می باشد که در ادامه به برخی از آنها اشاره می شود. کتب روایی مانند بحارالانوار و سایر کتب که به صورت ویژه به این بحث پرداخته اند: مانند الغیبه، هاشم العمیدی ثامر در انتظار ققنوس کاوشی در قلمرو موعود شناسی و مهدی باوری در بیشتر این کتب بحث به صورت اختصاصی بیان نشده است بلکه ذیل مباحث اخلاقی منتظران نیز بررسی و بیان شده است. جهت معنای حقیقی انتظار که منتظران چه وظایفی در عصر غیبت دارند می توان چند راه کار پیشنهاد داد از جمله: ۱- رسانه ها بخصوص ساخت سریال هایی در این زمینه می تواند مردم را از وظایف خود آگاه کند. ۲- گنجاندن وظایف ما در عصر غیبت در کتب درسی دانش آموزان و برگزاری برنامه های فرهنگی در این زمینه. ۳- فضا سازی در فضای مجازی، و جواب دادن به شبهات مردم و روشن کردن آنان و...

وظایف منتظران در عصر غیبت در اندیشه امام خامنه ای (دامت برکاته)

اهمیت و جایگاه انتظار موجب شده تا در روایت از آن به برترین اعمال امت، با فضیلت ترین و بهترین عبادات و برترین جهاد امت، یاد شود. بر این اساس انتظار دارای آثار فردی و اجتماعی مختلفی است که در حوزه های مختلف دارای تأثیر است. در ارتباط به تکلیف در عرصه مراقبت دو بند کلی تدوین و تضمین می شود، یکی انتظار و دومی تشکیل حکومت. و انتظار هم که جز لاینفک مهدویت است. از آن کلید واژه های اصلی فهم دین و حرکت اساسی و عمومی و اجتماعی امت اسلامی به سمت اهداف والای اسلام است.^۱

مفهوم شناسی انتظار

برداشت صحیح از انتظار

برداشت مثبت و منفی از انتظار: وجود برداشت از قضیه ی انتظار و ترقب ظهور امام زمان (عج) می شود داشت؛ یک برداشت منفی و یک برداشت مثبت.^۲ برداشت منفی همان چیزی است که استکبار و استعمار در طول سال های متمادی کوشش می کردند به مردم تزریق کنند. برداشت منفی این است که مردم بگویند به ما چه و ما چه کاره هستیم که در مقابل ظلم، فساد، کفر، بدی و شرارت بایستیم، ما منتظر خواهیم ماند تا امام زمان (عج) خودش بیاید و مشکل را حل کند، این برداشت منفی است. این همان برداشتی است که در طول سالیان متمادی سعی کردند در ذهن مردم مسلمان این را وارد کنند. سلب مسؤولیت نسبت به همه شرارت ها و بدی های موجود در جامعه. یک برداشت، برداشت مثبت و صحیح است و آن این است که اگر امام زمان (عج) خواهد آمد، پس هر حرکتی و هر مبارزه ای یک امیدی و یک آینده ی روشنی برای خود خواهد داشت.^۳

الف: معنای انتظار

^۱ . سخنان رهبری، ۱۳۹۰/۴/۱۸

^۲ . ملایی، مامنتظریم، ص ۳۳

^۳ . بیانات در خطبه های نماز جمعه ۱۳۶۷/۱/۱۲

۱- انتظار به معنای اشتیاق انسان، برای دسترسی به وضعی برد و بالاتر است.^۱

۲- انتظار یعنی ترقب، یعنی مترصد یک حقیقتی که قطعی است، بودن این معنای انتظار است.^۲

۳- به خصوص انتظار یک موجود حی و حاضر؛ این خیلی مسئله مهمی است... یک چنین حقیقت بارز واضح و برانگیز کننده ای؛ این کمک می کند به معنای انتظار.^۳ ۴- انتظار یعنی، دل سرشار از امید بودن نسبت به پایان راه زندگی بشر، ممکن است کسانی آن دوران را نبینند و نتوانند درک کنند؛ اما بلا شک آن دوران وجود دارد.^۴

ب مقصود از انتظار ظهور امام زمان (عج).

مقصود از انتظار ظهور امام زمان (عج) یعنی انتظار اسلامی و انتظار فرج می باشد.^۵

الف: انتظار اسلامی

۱- انتظار اسلامی: یعنی انتظار دنیایی سرشار از عدالت، راستی، صمیمیت، انسانیت، معنویت، فضیلت و اخلاق انسانی صحیح که در آن حاکمیت زر و زور و تبلیغات مزورانه و خبیثانه رسانه های جمعی شرق و غرب راهی ندارد.^۶

۱. سخنان مقام معظم رهبری، ص ۱۵۸

۲. سخنان رهبری در دیدار با اعضا بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود ۱۳۹۰/۴/۱۸

۳. همان

۴. سخنرانی در اجتماع بزرگ مردم قم، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰

۵. یوسفیان، درسنامه کلیات امامت، ص ۱۴

۶. سخنان مقام معظم رهبری، ۱۳۷۳/۱۰/۲۸

عنه فانتھوا؛ این آیه یک نکته ای دارد، می فرماید آنچه را که پیامبر (ص) به شما گفت، از او بپذیرید، آنچه از شما نهی کرد از آن اجتناب کنید.^۱ ظاهر این سخن نشان می دهد که این سخن خطاب به مؤمنین است که اصل وحی خدا و دین خدا را قبول کردند؛ وحی خدا را از پیغمبر (ص) گرفتند، آیات قرآن و احکام الهی و شرعی را پذیرفتند به این ها خدا می گوید: هر چه پیغمبر (ص) گفت قبول کنید. پس روشن است که هر چه پیغمبر (ص) گفت منظور احکام شرعی نیست - چون مردم احکام شرعی را از پیغمبر (ص) گرفتند، به آن ایمان آوردند و به آن عمل هم کردند- این یک چیز اضافه را به مردم می گوید؛ اگر این پیغمبر (ص) به شما حکمی داد؛ دستوری داد، اجرای کاری را خواست، دخالت در جان و مال شما را کرد شما باید او را قبول کنید؛ یعنی همان حکم حکومتی؛ یعنی آن دخالت اجرایی در امور مردم. خب، پس ولایت الهی به پیغمبر (ص) منتقل شد.^۲

ولایت تعبیر اسلام از حکومت

ولایت یعنی حکومت؛ چیزی است که در جامعه ی اسلامی متعلق به خدا است، و از خدای متعال به پیامبر (ص) و از او به ولی مؤمنین می رسد.^۳ اسلام حکومت را با تعبیر ولایت بیان می کند و شخص را که در رأس حکومت قرار دارد، به عنوان ولی، والی، مولا، یعنی اشتقاق کلمه ی ولایت معرفی می کند. معنای آن چیست؟ معنای آن، این است که در نظام سیاسی اسلام، آن کسی که در رأس قدرت قرار دارد و آن کسانی که قدرت حکومت بر آنها در اختیار اوست، ارتباط و اتصال و پیوستگی جدایی نا پذیر از هم دارند. این معنای از این قضیه است. این فلسفه ی سیاسی اسلام را در مسئله حکومت برای ما معنا می کند. هر حکومتی که این طور نباشد، این ولایت نیست؛ یعنی حاکمیتی که اسلام پیش بینی کرده، نیست.^۴ و ما می توانیم بگوییم که در عصر حاضر؛ یعنی تنها کسی که با این همه ی ویژگی ها و خصوصیات ها که باید یک ولی مولا و سرپرست داشته باشد او فقط و فقط امام خامنه ای دام ظلّه العارف هستند که حکومت اسلامی و لایت ائمه

۱. حشر ۷

۲. حسینی، ولایت و حکومت، ص ۸۲-۸۳

۳. سخنرانی در دیدار با اقشار مردم در روز بیست و نهم ماه مبارک رمضان، ۱۳۷۰/۱/۲۶

۴. بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران، ۱۳۷۶/۲/۶

اطهار (ع) که همان ولایت خدای سبحان است دارند، و این جامعه ی را بنحو احسن هدایت می کنند خدا حفظ شان کند.

لزوم شناختن امامان

شناختن امامان و شناختن موضوع گیری معرفتی، فرهنگی، سیاسی، اعتقادی و اجتماعی آنان، یکی از مسائل مهمی است که ذهن هر شیعه ای را به خود مشغول داشته است.^۱ این شناخت یک وظیفه است و به عنوان لزوم معرفه الامام، در مطاوی روایی مطرح است. نتیجه ی شناختن امام فرو افتادن در ورطه جاهلیت و مردن به مرگ جاهلیت است. یکی از وظایف بسیار مهم مسلمانان، شناخت سیره و شخصیت ائمه طاهرین (ع) است. زیرا عمل کردن به روش آنان، سعادت دارین را در بر دارد. به همین دلیل است که می بینیم عدم شناختن سیره و شخصیت آنها در طول زمان، نشان داده است که چه بدبختی ها و ضلالت هایی را برای مسلمانان جهان به همراه داشته است.^۲

اگر چه شناختن وجود مقدس ائمه طاهرین (ع)، از عهده افراد برجسته و عالی رتبه، اعم از عرفان، فیلسوفان و مورخین و دانشمندان و متفکرین، خارج است. تا چه رسد به ما تهی دستان و از راه به دور ماندگان، لکن به هر کس به اندازه ای معرفتش لازم است در جهت شناسایی و شناساندن سیره ی آنان، که در نتیجه شناختن شخصیت شان می باشد، کوشش کرده و لحظه ای از پای ننشینند.^۳

۱. حسینی، ولایت و حکومت، ص ۱۷

۲. همان

۳. همان

نتیجه گیری

مسأله ظهور و انتظار منجی در تمام ادیان جهان وجود دارد و دین مبین اسلام نیز از این قاعده مستثنی نیست بحث انتظار یک نظریه -کلامی اعتقادی و فراگیر است که می تواند در حوزه های متفاوت، حکومت، سیاست انسان شناختی و جامعه شناختی پیش از ظهور مدل رفتاری و فکری و راهبردی باشد به ویژه آن که مؤمن باید تنها برای امروز نباشد بلکه برای نسل های بعد و در اندیشه آنها باشد. نزدیک به دو هزار روایت از کلام ائمه و اهل بیت (علیه السلام) درباره مهدویت آخر الزمان و فرجام شناسی اسلام و مسأله، انتظار در مجموعه های حدیثی و روایی، گرد آوری شده است. این روایات حاکی از اهمیت ترسیم دوران قبل از ظهور، از جنبه های مختلف سیاسی اجتماعی اقتصادی و... موقعیت جبهه حق و باطل تصویرسازی هنگام ظهور و نشانه ها و مختصات پس از ظهور دارد. علت این بسط و گسترش تنها دادن امید یا باور اندک یک نظریه قطعی نیست تأمل در حجم احادیث موجود بیانگر اهمیت تکلیفی است که از انسان منتظر طلب شده است. از آن جا که مقوله انتظار مؤلفه ای بنیادی در نظریه پردازی هاست و در میان آموزه های دینی موضوعی بی همتاست. وقتی مجموعه روایات مربوط به قیام حضرت مهدی (ع) را مطالعه می کنیم، با این حقیقت آشنا می شویم که زمینه سازان اصلی ظهور اصحاب و یاران هستند در نتیجه لازم است نسبت به وظایف منتظران آن توجه بیشتری نشان داد تا به عنوان الهام بخش یک ایده و راه گشایی به سوی آینده و به شکل یک فلسفه بزرگ اجتماعی اسلامی آینده مناسبی برای شناخت آرمان های اسلامی باشد. در منابع دینی انتظار منجی در زمره وظایف مؤمنان شمرده شده است و در این راستا پاره ای وظایف فردی و اجتماعی بر عهده شان قرار داده شده است. در اینجا این وظایف از دیدگاه امام و رهبری بحث شده است که این دو بزرگوار عقیده افرادی را که انتظار را محدود به دعا می دانند یا اینکه جامعه با پرشدن ظالم زمینه ظهور می شود را به شدت رد می کنند. بلکه تاکید دارند که از وظایف منتظران خود سازی، پاک سازی جامعه، آماده کردن خود و جامعه، تشکیل حکومت و... می باشد.

فهرست منابع و مآخذ

*قرآن کریم

- ۱- حر عاملی، محمدحسن، اثبات الهداه، ۱۴۲۲، دارالمعارف الاسلامیه، قم
- ۲- حسینی، سیدعلی خامنه ای، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، ۱۳۹۲، مرکز صهبا، تهران
- ۳- -----، مفهوم امام و امامت در اندیشه رهبری، ۱۳۹۲، مرکز صهبا، تهران
- ۴- -----، ولایت و حکومت، ۱۳۹۳، مرکز صهبا، تهران
- ۵- خطیبی، محمد، فرهنگ شیعه، ۱۳۸۶، زمزم هدایت، قم
- ۶- خمینی، روح الله، صحیفه امام، ۱۳۷۸، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران
- ۷- -----، کشف اسرار، ۱۳۲۳، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران
- ۸- -----، صحیفه نور، ۱۳۷۸، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران
- ۹- -----، ولایت فقیه، ۱۳۹۲، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران
- ۱۰- سخنان رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان ۱۳۸۴/۶/۲۹
- ۱۱- سخنان رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان ۱۳۸۷/۶/۲۹
- ۱۲- سخنان رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان ۱۳۷۵/۶/۲۹
- ۱۳- شریعتی، محمدباقر، امامت و رهبری در نگاه عقل و دین، ۱۳۹۴، بوستان کتاب، قم
- ۱۴- طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ۱۳۶۰، دارالمعارف الاسلامیه، قم
- ۱۵- ملایی، حسن، مامنتظریم، ۱۳۹۶، بنیادفرهنگی حضرت مهدی (عج)، قم

۱۶- یوسفیان، مهدی، درسنامه کلیات امامت، ۱۳۹۷، مرکز تخصصی مهدویت، قم